

МОДЕЛЬ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ І ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

В статтє даєтєя обоснованіє структурної моделі формирова́ннєя личности современного учителя и условий, при соблюдении которых она может быть успешно реализована в педагогическом процессе высшей школы.

The paper deals with the grounding of the structural pattern of modern teacher personality as well as the conditions of its successful realisation in higher school educational process.

Сучасне суспільство характеризується підвищенням ролі людського фактора в його подальшому розвитку й удосконаленні. Ріст обсягу наукової інформації, стрімке розширення бази знань, яки використовують фахівці різних галузей для вирішення професійних завдань припускає модернізацію навчального процесу у вищій школі, пошук шляхів розвитку інтелектуального потенціалу майбутніх фахівців, що ускладнює у свою чергу професійні функції педагогічних кадрів і зміст їхньої підготовки в умовах вищої педагогічної школи.

Традиційна навчально-методична модель, що використовується на різних етапах реалізації освітньої системи, не забезпечує ефективного вирішення якісної освіти й підготовки педагогічних кадрів, здатних на сучасному рівні вирішувати проблеми, що стоять перед системою освіти.

Сьогодні вчитель, що передає знання й уміння в готовому вигляді, не володіє навичками дослідницької роботи, оперативного пошуку, відбору й використання інформації, не користується попитом у суспільстві. Традиційна система авторитарного навчання, заснована на передачі й відтворенні в готовому вигляді навчальної інформації, не тільки не вирішує завдань якісної освіти підростаючого покоління, але й перешкоджає розвитку творчої особистості, закріплюючи в ній шаблонне мислення, й тим самим блокує творчий пошук. Зібрані дані дозволяють говорити про різке падіння інтересу до знань не тільки серед учнів, але й у студентському середовищі.

Причини такого положення варто шукати в підготовці педагогічних кадрів, формалізмі й використанні при цьому

застарілих методик і технологій навчально-виховного процесу. Реформування системи вищої педагогічної освіти передбачає в першу чергу заміну авторитарної системи навчання на особистісно-орієнтоване навчання. В основі особистісно орієнтованої системи навчання лежить процес пізнання як активна пізнавальна діяльність, беручи участь у якій кожен студент конструє себе як особистість й як елемент соціуму в житті, творчості й освіті.

Вища школа покликана залучити майбутніх фахівців до творчого пізнання, забезпечити умови для самоконструювання й самозростання їхнього інтелектуального багажу. Залучення до пошуку й вирішення проблемних завдань поєднано зі стимулюванням розвитку в студентів творчого мислення, організаційних й управлінських здібностей. Проблемний підхід до підготовки кадрів ставить перед викладачами вищої школи складні завдання, вирішення яких неможливе без допомоги методики та технології, побудованої на передачі і відтворенні навчальної інформації. Викладач повинен володіти мистецтвом вибору методів, форм навчання, засобів оцінки, що підкреслюють інтелектуальні можливості кожного студента, його погляди і ціннісну позицію, персональний підхід до вирішення навчальних проблем, здібності бачити ситуацію, творчо вирішувати її, проявляючи при цьому індивідуальний стиль мислення.

Нова парадигма вищої освіти й навчання визначає особистісні, професійні якості, якими повинен володіти викладач вищої школи. Педагогічна майстерність його виявляється не в тому, що він викладає навчальний матеріал як набір загальноновизнаних наукових істин, а здійснює й організує процес проблемно-орієнтованої, дослідницької, навчально-пізнавальної діяльності. Його мистецтво складається з уміння забезпечити необхідні умови для творчої самостійної роботи студентів, підтримці їхньої ініціативи, самодіяльності, не нав'язуючи при цьому власної позиції й способів рішення пізнавальних завдань. В умовах особистісно-орієнтованого навчання необхідно піклуватися про те, щоб кожен студент був повноцінним "співучасником" навчального процесу, розділяючи з викладачем відповідальність за процес і результати пізнавальної діяльності. Навчальна інформація, що засвоюється майбутніми фахівцями в навчальній діяльності, набуває особистісного сенсу, стає цінністю для кожного студента.

Результативність навчання досягається лише в тому випадку, якщо майбутній фахівець сприймає навчальний матеріал як особистісно значимий, а освітній підсумок оцінюється за критеріями, істотними для конкретної особистості. Особистісний зміст навчального матеріалу виникає лише в процесі взаємодії, співробітництва й співтворчості в системі відносин “викладачі-студенти”.

Навчання, побудоване на педагогічній взаємодії, співробітництві й співтворчості, вимагає високого професіоналізму викладача, здатності визнати за кожним студентом право на власну думку, особисту позицію й індивідуальний стиль діяльності. Далеко не кожен викладач вищої школи готовий до такого рівня взаємин у навчальному процесі. Більшість із них, як показує практика, віддають перевагу знаннєвій парадигмі, предметному навчанню, простій передачі свого досвіду й знань студентам, тому що “так легше працювати”.

Заміна сформованих стереотипів в університетській практиці передбачають кардинальну перебудову технологій й методикку підготовки педагогічних кадрів. Прагнення модернізувати вищу педагогічну освіту в світлі вимог Болонського процесу не завжди дає позитивні результати. Потреба в уніфікації вищої школи нерідко ігнорує специфіку педагогічної освіти й особливості підготовки педагогічних кадрів. Перехід вищої школи на комерційну основу негативно позначається на якості педагогічної освіти. Невизначеність статусу вчителя-бакалавра з урахуванням специфіки педагогічної праці, а також відсутність потреби у ньому в шкільній практиці негативно позначається на іміджі вчительської професії.

Ще Я.Коменський писав, що немає нічого гірше, ніж половина знань. У педагогічній практиці важко поставити межі між щаблями навчання й вимогами до особистості вчителя. Дотепер серйозно ніхто не довів, на якому щаблі навчання від учителя потрібно більше творчості, гуманізму, сподвижництва. І, якщо деякі вважають, що в початковій школі може працювати вчитель, не підготовлений до творчого пошуку, нестандартному вирішенню педагогічних завдань, а в старших класах – вчитель-магістр, здатний до дослідницької роботи, то вони глибоко помиляються. Тому що у своїй основі будь-яка педагогічна праця – творчість. І в початковій, і в старшій школі потрібен педагог, що

оволодів методикою творчої роботи, нестандартного вирішення педагогічних проблем, здатний у кожному учні бачити неординарну особистість, перспективу його духовного й морального росту, громадського становлення.

К.Д.Ушинський вважав, що тільки особистістю можна виховати особистість і мав у цьому рацію. Зовсім не випадково вітчизняні й закордонні педагоги в підготовці педагогічних кадрів велике значення надають становленню професійних якостей вчителя, громадському дозріванню й соціалізації його особистості. Багатогранність професійних якостей особистості вчителя припускає й багатогранність його професійно-педагогічної підготовки.

В основі структурування змісту цієї підготовки повинна лежати професіограма, тобто професіографічний опис його особистості. Протягом всієї історії становлення педагогічної вищої школи приділялася увага розробці моделі особистості вчителя (Н.В.Кузьміна, В.А.Сластьонін, А.І.Щербаков й ін.). Але повністю ця проблема не вирішена й сьогодні.

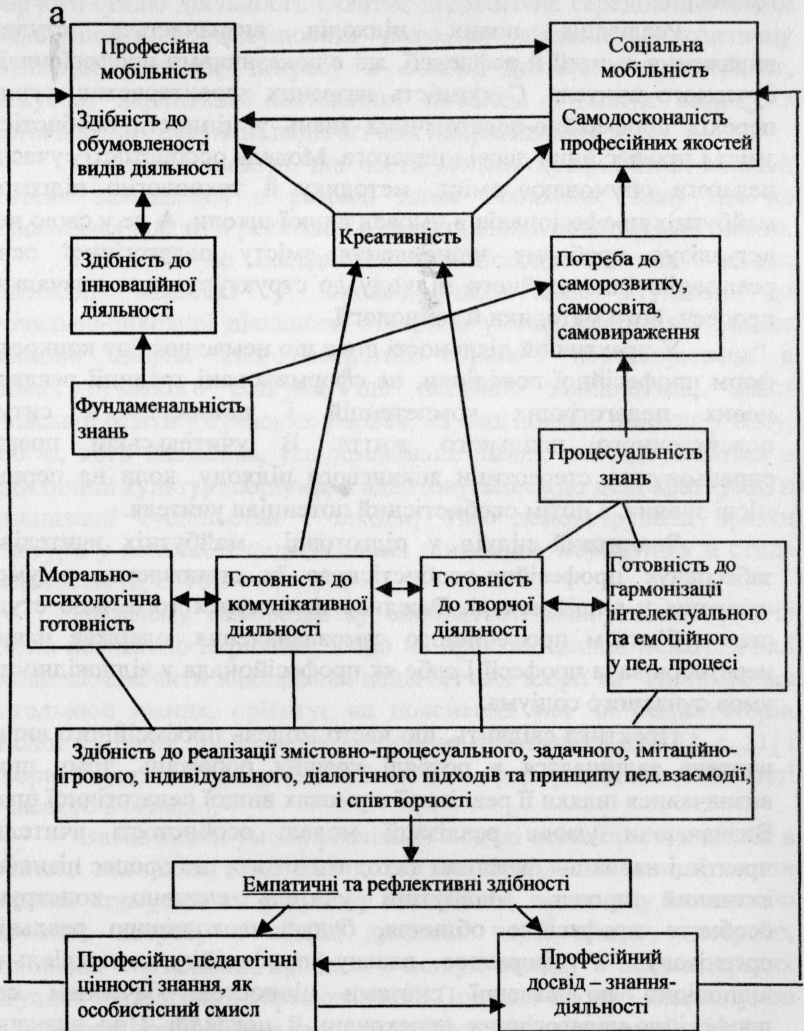
Ускладнення функцій педагогічної праці визначає багатоаспектність і багатогранність вимог до професійних якостей вчителя, викладача. Зі зростанням ролі інтелектуальної праці в суспільстві підвищуються вимоги до компетентності педагогічних кадрів. Основу сучасної професіограми особистості вчителя повинні становити професійно-педагогічні компетенції. Надамо наочно модель особистості сучасного вчителя для того, щоб наочно побачити необхідність якісної освіти й предмета діяльності сучасного вчителя.

З табл. 1 видно, що педагогічні кадри повинні відзначатися професійною й соціальною мобільністю й прагненням постійно вдосконалювати професійні якості. Основним в особистості вчителя виступає його здатність до інноваційної творчості, саморозвитку, самоствердженню й самовираженню в професійній діяльності.

Інновації припускають фундаментальність і процесуальність знань, без яких не може бути сформована морально-психологічна готовність, що поєднує в собі готовність до комунікативної, творчої діяльності й гармонізацію інтелектуального й емоційного факторів у педагогічному процесі.

Модель особистості вчителя

Основа – професійно-педагогічної компетенції, представлення якісної педагогічної освіти, предмета діяльності сучасного вчителя

Рівень сформованості готовності визначає здатність учителя реалізувати в практичній діяльності змістовно-процесуальний, задачний, імітаційно-ігровий, діалогічний, індивідуальний підходи й принципи педагогічної взаємодії, співробітництва й співтворчості в навчально-виховному процесі.

Реалізація нових підходів визначається ступенем вираження емпатії й рефлексії, які є показниками професіоналізму сучасного вчителя. Сукупність названих характеристик визначає перехід професійно-педагогічних знань у цінності, особистісний зміст і професійний досвід педагога. Модель особистості сучасного педагога обумовлює зміст, методика й технологію підготовки майбутніх професіоналів в умовах вищої школи. А це у свою чергу актуалізує проблему відновлення змісту педагогічної освіти, реалізацію інноваційного підходу до структурування навчального процесу, його методики й технології.

У практичній діяльності поки що немає досвіду конкретних форм професійної поведінки, не сформировані традиції реалізації нових педагогічних компетенцій і цінностей в ситуації повсякденного шкільного життя. В учительській практиці спрацьовують стереотипи знаннєвого підходу, коли на першому місці знання, а потім особистісний потенціал учителя.

Знаннєвий підхід у підготовці майбутніх вчителів не забезпечує професійно-особистісного їх становлення в умовах навчання у вищій школі. Важливо домагатися того, щоб студент став суб'єктом професійного самовизначення, одержав навички перетворювача професії і себе як професіонала у відповідності до умов сучасного соціума.

Практика свідчить, що часто модель професійного вигляду вчителя залишалася в розряді кращих побажань, тому що не визначалися шляхи її реалізації в умовах вищої педагогічної школи. Визначаючи умови реалізації моделі особистості вчителя в практиці навчання, важливо виходити з того, що процес пізнання – активний процес. Майбутній учитель активно конструює особисте професійне обличчя, буде навколишню реальність, організовує й оформлює власну професійну життєдіяльність відповідно до власної системи цінностей, баченням світу, професійно-педагогічних переконань й поглядів. При визначенні

основних структурних компонентів “Моделі умов формування особистості вчителя” важливо враховувати, що для кожного студента варто забезпечити особистісну спрямованість навчальної роботи, можливість для професійного росту й постійного вдосконалення професійних якостей, педагогічної позиції й творчого стилю діяльності. Освітнє педагогічне середовище вищої школи повинне стимулювати розумову діяльність, позитивну мотивацію вчителя, потребу в обміні думками через діалог, дискусію, вирішення навчальних проблем і пошук виходу з нестандартних ситуацій педагогічної направленості.

Практика показує, що часто модель професійних якостей вчителя залишалася в розряді лише побажань, тому що не визначалися шляхи її реалізації в умовах вищої педагогічної школи.

Неможна не погодитися з Г.Солодовою, яка пише: “Сьогодні важливо у процесі підготовки студента до навчально-виховної діяльності створити умови, у яких він займає позицію “творця” свого особистого образу і “перетворювача” в умовах сучасного соціума, що постійно змінюються. Зміст вузівської освіти у сучасних умовах, на наш погляд, полягає у тому, щоб ті, кого навчають, усвідомлювали зміни, які відбуваються в педагогічній культурі соціума, й адаптовувалися до демократизації й гуманізації суспільства і школи, тим демонстрували зразки культури у контексті педагогічних цінностей, нормативів й стиля діяльності” [2, с. 70].

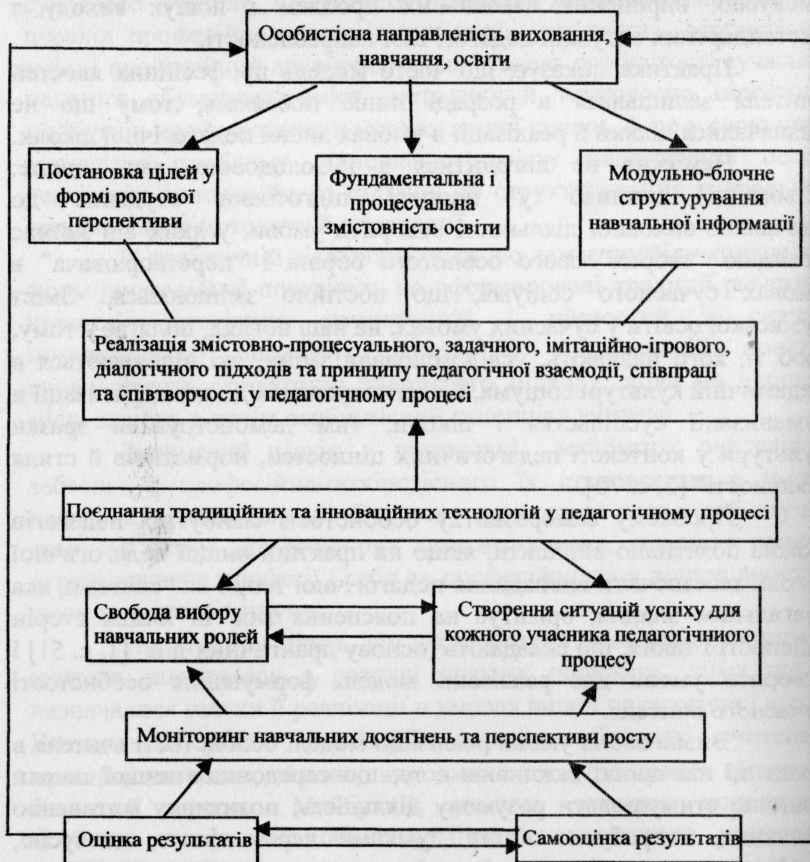
Проблему саморозвитку особистості майбутніх педагогів можна позитивно вирішити, якщо на практиці вищої педагогічної школи забезпечити викладання педагогічної теорії як “системи, яка узагальнює знання, орієнтує на пояснення тих чи інших сторін дійсності і таких, що складають основу практичних дій” [1, с. 51] і створити умови для реалізації моделі формування особистості сучасного вчителя.

Визначаючи умови реалізації моделі особистості вчителя в практиці навчання, важливим є те, що середовище вищої школи повинне стимулювати розумову діяльність, позитивну мотивацію навчання, потребу в обміні думками через діалог, дискусію, вирішення навчальних проблем і пошук виходу з нестандартних ситуацій педагогічної спрямованості. Подаємо наочно модель умов формування професійних якостей майбутнього вчителя у табл. 2.

З табл. 2 видно, що створення умов для прояву інтелектуально-морального достоїнства кожного студента, прояву його індивідуального стилю діяльності, персонального підходу до вирішення педагогічних проблем неможливо без здійснення особистісно-орієнтованного навчально-виховного процесу.

Таблиця 2.

Модель умов формування особистості вчителя

Реалізація нових підходів до навчального процесу забезпечує єдність традиційних й інноваційних технологій на навчальних заняттях у вищій школі. Процес професійного становлення буде успішним, якщо забезпечити для кожного студента волю вибору ним навчальних ролей і створення ситуації успіху. Ефективність багато в чому залежить від систематичності й цілеспрямованості моніторингу навчальних досягнень студентів, своєчасної й об'єктивної оцінки й самооцінки результатів їхнього професійного росту.

Таким чином, чіткий професіографічний опис особистості сучасного вчителя, що сьогодні покликаний вирішувати проблеми одержання якісної освіти й підготовки молоді до життя в сучасному суспільстві, забезпечення у вищій школі необхідних умов для реалізації моделі у вузівській практиці створюють можливість підготовки конкурентноздатних педагогічних кадрів і модернізування роботи вищої педагогічної школи відповідно до міжнародних стандартів.

Література

1. Краевский В.В. Общие основы педагогики. – М., 2003.
2. Солодова Г. Профессиональное самоопределение студентов в контексте изменяющегося социума // Педагогика, 2007. – № 4.

І.А.Кравцова, Л.В.Бурман

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сегодня невозможно воспитать полноценное поколение, способное построить гуманное общество, без усвоения детьми норм моральной культуры. При формировании первооснов моральной культуры младших школьников необходимо делать акцент на украинских национальных традициях уважения к старшим и милосердия. Эти традиции пробуждают чувства национальной гордости, доброжелательности, толерантности.

Nowadays, it's impossible to adequately bring up. The generation able to build a humanistic society without children bearing of the norms of moral culture. Teaching be based on Ukrainian national traditions of respect of old people. There traditions bring up the sense of national dignity tolerance.